

LÄRARHANDLEDNING 2.0

© Gunno Klingfors & Kulturkapital AB 2015

ISBN 978-91-980248-1-4

INNEHÅLL

1. MATERIALET	2	Sverige	11
2. INLEDNING	3	Slaveriet avkänns.....	12
Ämnesintegrering.....	3	Rättfärdighetsdet.....	12
Att använda materialet.....	3	Antik-kulten.....	12
Om orden "zigenare" och "negr".....	4	Upplysningsuden (1700-talet) och akademisk rasism	13
3. Wagner 1813-83: Musik – Rasism – Kulturarv	5	Ku Klux Klan.....	14
Kristet judehat (anti-judism).....	5	Lychning.....	14
Akademisk eller vetenskaplig rasism.....	6	Uppslagsböcker.....	14
Sverige.....	6	Nya musikvärderingar.....	15
Sverige och rasbiologin.....	7	Rytmask negermusik.....	15
Rasbiologiska institutet.....	7	Svensk musikpolitik.....	16
Richard Wagner (1813-83).....	8	Fienden.....	16
Wagner och judehatet.....	8	Kommersiell musik.....	17
Kulturarvet.....	8	Mozarteffekten.....	17
Hur ska man förhålla sig?.....	9	Bilaga 1: ORDLISTA	19
Hanteringen av Wagner.....	9	Bilaga 2: KÄLLOR (urval)	20
4. Varför negern fick rytmen i blodet	11		
Slaveri.....	11		

1. MATERIALET

Skivan DVD 2a DATOR innehåller följande mappar:

1 Intro

1 Introduktion – Keep the bloodline clean 11 min.

2 Svensk musik

Svensk musik 13 min.

3 Romer och musik

Romer och musik 14 min.

4 Svart musik

Svart musik 12 min.

5 Hitlers husband

Hitlers husband och Mozarteffekten 10 min.

6-7 version 1

Innehåller filmerna från version 1:

Wagner 25 min.

Varför negern fick rytmen i blodet 34 min. Till dessa filmer finns inget elevmaterial.

Bilder innehåller bilder för datorvisning som kan användas som exempel eller som diskussionsunderlag.

Extrafilm

A Brief Story of the USA 3:14

En rolig och träffande tecknad film av Michael Moore om USA:s historia. Med subtitler på svenska.

Bang Goes the Theory – The Mozart's Effect 5:45

En kort men rolig och intressant inslag från engelsk TV där människor får testa Mozarteffekten.

Inga subtitler.

The Effects of Music on the Brain 4:25

Det cirkulerar många myter om musikalitet och intelligens. Oftast rör det sig om missuppfattning och övertolkning. Här berättar en rutinerad och klok forskare om sitt arbete.

Inga subtitler.

Streaming filer som kan laddas på skolans hemsida så eleverna kan se filmerna på egen hand. Filmerna streamas från vår server så skolans nätverk belastas minimalt.

Utskrift innehåller PDF-version av läroboken (23 sidor) och lärarhandledningen (20 sidor) för pappersutskrift. Får delas ut till elever.

Kopiera innehållet på skivan/minnet till datorns hårddisk och spela upp filmerna därifrån. DET ÄR ENKLAST OCH SMIDIGAST.

DVD 2b DVD-SPELARE (beställs separat)

Samtliga filmer för uppspelning från DVD-spelare. Beställ via hemsidan (www.kulturkapital.se).

2. INLEDNING

MUSIK & RASISM 2.0 handlar ytterst om att musik är en kulturyttring och därför alltid återspeglar det samhälle den tillkommit i. Med tanke på hur öppen främlingsfientlighet och rasism blir allt vanligare och i många fall legitimeras, är det viktigt att utbildningssystemet tar upp sådana frågor på olika sätt.

Det finns flera syften bakom materialet:

1. Man talar ofta om hur viktigt det är att se musik och andra kulturyttringar som en del av samhället. Men ofta saknas konkreta exempel. DVD 2 innehåller exempel som gör att alla — vare sig man läser romaner, lyssnar på opera eller ser animerad film — kan känna igen sig i hur man påverkas av värderingar spridda via kulturyttringar.
2. Ett annat syfte är att aktualisera musikhistorien och skapa debatt. Inte minst om hur historien återverkar i dag. Filmerna innehåller gott om debattmaterial i aktuella ämnen. Inte minst vad gäller värderingar som ligger till grund för synen på andra kulturer, mångkultur och nutidens kulturpolitik.
3. Många hävdar att fördomar och rasism sprids av populärkulturen. Det är fel — hela kulturlivet bidrar. Shakespeare, Luther och Wagner har varit lika delaktiga i detta som Walt Disney och James Bond.
4. På senare år har många typer av "ny historia" vuxit fram, ofta som en reaktion mot att förläggade nationalistiska värderingar fortfarande prägar historiesynen. Vad gäller musikhistoria släpar man dock efter. Här har en del av det nytänkande som ligger till grund för "ny historia" tillämpats på musikens område.
5. Nazismen framställs ofta som ett isolerat lyskt fenomen, trots att det var en produkt av värderingar och föreställningar som länge varit vedfästa i väst, inte minst inom kyrkan. Detta material vill visa att nazismen i många avseenden byggde på allmänt vedertagna värderingar. Det kunde faktiskt ha hänt i bl.a. Sverige.

Ämnesintegrering

Musikämnet betraktas ofta som mindre viktigt. Ett sätt att höja ämnets status är integration med andra ämnen i aktuella frågor med hög relevans för unga människors verklighet.

Det kan inte nog understrykas hur mycket man kan vinna på samarbete med exempelvis SO-ämnen, kulturhistoria, estetik, bild och biologi.

Musikhistoria kan vara ett viktigt ämne — allt hänger på vad man gör av det.

Att använda materialet

Tanken är att man börjar med film 1 (introduktionen). Därefter kan man frivilligt välja bland filmerna. Lägg ut PDF-filerna på skolans server/hemsida så att eleverna kan se filmerna flera gånger i lugn och ro. Erfarenheten visar att det ger bra resultat.

Efterföljande kapitel i Lärarhandledningen fanns redan i version 1. De har tagits med här för den som behöver friska upp eller fördjupa sina ämneskunskaper.

Om orden "zigenare" och "neger"

Här används ibland benämningen "zigenare" i stället för det politiskt korrekta "romer". Huvudanledningen är att i musiksammanhang är "zigensk" en internationellt vedertagen benämning på bl.a. musikstilar, musikstycken och skaltyper. I musiksammanhang finns inget degraderande i begreppet "zigenare".

Att ordet "neger" används i "Hur negern fick rytmen i blodet" är inte bara en provokation. Det var en vedertagen benämning för svarta under den tid som "Varför negern fick rytmen i blodet" i första hand beskriver. Ordet i sig visar hur brutalt det här var och är. På samma sätt som "judehat" later starkare än "antisemitism".

DEMO! DEMO! DEMO! DEMO! DEMO!
Får ej skrivas ut eller användas i undervisning!
DEMO! DEMO! DEMO! DEMO! DEMO!
Får ej skrivas ut eller användas i undervisning!
DEMO! DEMO! DEMO! DEMO! DEMO!
Får ej skrivas ut eller användas i undervisning!

3. Wagner 1813-83: Musik – Rasism – Kulturarv

TID: 29 min

Kristet judehat (anti-judaism)

Det kristna judehatet bottnar i att det enligt Nya testamentet var judarna som låg bakom infångandet, tortyren och avrättningen av Jesus. Judar sågs därför som svikare och Jesu mördare. Dom kristna ansåg vidare att judarna borde överge sin religion och låta sig kristnas eftersom Gud sönt sin son till lust dem.

Redan från början fanns motsättningar mellan kristna och judar, vilket bl.a. framgår av aposteln Paulus brev i Nya testamentet. Det första stora bråket gällde manlig omskärelse.

De tidiga kyrkofaderna pläderade för judehat, och den första kristna statskyrkan (300-talet) förföljde judar. Lagar stiftades som syftade till att begränsa judars frihet, dom fick inte arbeta med vad dom ville och ålade särskilda skatter etc. Och kristna varnade för att umgås med judar och att besöka synagogor.

I takt med att kristendomen etablerades i Europa instiftades allt fler antijudiska lagar.

Fr.o.m. 700-talet förvärrades judeförföljelserna, i takt med att den kristna kyrkan fick allt större makt över världslig förvaltning och lagstiftning. Tortyr och avrättning blev vanligare, något som för den katolska kyrkans vidkommande kulminerade när Inkvistitionen skapades (1300-talet). Vålogantiserade judeförföljelser och fördrivningar blev vanligt förekommande.

Kyrkan använde många metoder för att väcka judehat. Vissa kyrkor bjöd man till på surt vin vid Långfredagens nattvard för att väcka församlingens avsky mot judar. Judesuggor sattes upp i många kyrkor av samma skäl.

Begreppet **ghetto** myntades i Venedig, där man i viss mån tillät judar eftersom dom behövdes i handeln. Fr.o.m. 1516 tilläts dock judar bara bo i slumstadsdelen "Campo ghetto". 1555 grundade påven ett judiskt getto i Rom som var i bruk till 1870. Judengasse (judegränd) var den tyska motsvarigheten.

Kristna getton var förebilderna för nazisternas judegetton.

Judestjärnan har en lång historia. Ända sedan medeltiden har judar tvingats bära särskilda kännetecken. Utformningen har varierat, men gula märken har använts sedan medeltiden.

Nazisternas sexuddiga gula judestjärna användes troligen f.f.g. i Prag på 1500-talet.

Nazisterna var historiskt medvetna och återanknöt till gamla föreställningar och traditioner.

Så när Martin Luther (1483-1546) grundade den protestantiska kyrkan på 1500-talet, var judehat självklart inom kyrkan. Mot den bakgrunden är det inte konstigt att han 1543 skrev boken Om judarna och deras lögn, där han bl.a. förespråkar judeförföljelser, misshandel, förslav-

ning och/eller fördrivning. Hans tankar fördes vidare i många sammanhang, inte minst i skolväsendet.

Det kristna judehatet levde vidare i många olika skepnader långt in på 1900-talet och anses av en del forskare ha föregripit nazismen, när vissa tyska församlingar förespråkade judeförföljelser vid 1900-talets början.

Kristet judehat var också en del av Ku Klux Klans ideologi.

Akademisk eller vetenskaplig rasism

Judehat som inte böttnar i religiösa föreställningar utan i att judar tillskrivs negativa egenskaper kan för Europas vidkommande spåras till 11/1200-talen, men är trongen äldre.

Detta judehat böttnar i att judar uppfattas som en särskild ras eller kultur (etnisk grupp) som kännetecknas av egenskaper som falskhet, girighet, maktlystnad etc. Detta judehat yttrade sig bl.a. i att judar ofta fick skulden för allt från olyckor och sjukdomar till missväxt, vilket kunde leda till svåra förföljelser.

Fr.o.m. 1700-talet är det omöjligt att separera kristet och rasbaserat judehat — de går hand i hand. Även vad gäller judehat verkar upplysningsfilosofer ha gått i bränslen. Man brukar säga att rasbaserat judehat etablerades på 1800-talet. Det fanns flera förklaringar till det:

— Judar var på väg att assimileras. Akademiska rasister hävdade dock att assimilering skulle innebära den vita rasens undergång, eftersom akademisk rasism byggde på föreställningen att det finns olika människoraser och att den vita europeiska rasen var överlägsen. Man menade att sammanblandning skulle bryta ner den europeiska eller ariska rasen.

— Den framväxande nationalismen, som byggde på föreställningen att en nation var som en kropp och alltså måste stöta bort främmande element för att inte gå under. D.v.s. judar ansågs inte höra hemma i Europa, trots att de i många fall bott här i mer än tusen år.

— Många judar sysslade med handel och penningaffärer via internationella kontaktnät. En del var rika, vilket retade många i såväl höger- som vänsterpartier. Detta bidrog till att judehat blev en viktig del av många politiska hudsrap och kampanjer.

Det rasistiska judehatet var djup och omfattande i väst under 1800-talet och 1900-talets första hälft, och kulminerade i Förintelsen. Sedan dess har judehatet förlorat mark och sin plats på den seriösa politiska agendan.

Rasbiologi bygger på föreställningen att vita är mer begåvade än andra. Om vita och blandar sig med andra raser kommer den alltså att gå under. Därför ansågs det viktigt att undvika rasblandning, något som fr.o.m. 1895 kallats rasygien (eugenik).

Strävan efter rasrenhet gick längst hos nazisterna, men principen tillämpades överallt, även i Sverige.

Sverige

Sverige har en lika antijudisk historia som andra länder. Den förste skände juden som tilläts komma hit var läkaren Benedictus de Castro

(Baruch Nehemias), som kallades till Sverige av drottning Kristina 1645 eftersom hon behövde hjälp.

1681 genomförs det första stora judedopet i Sverige. I Tyska kyrkan döps 12 judar (dom övergår alltså till kristendomen).

1685 bestäms att om judar ska få stanna i Sverige måste de låta sig kristnas. Annars får de inte vistas i Sverige. Fler antijudiska regler införs under hela Frihetstiden.

1774 tillåts f.f.g. en jude bosätta sig i Sverige (Maron Isaac från Mecklenburg), och 1775 bildas en judisk församling i Stockholm.

1782-1838 gäller "Judereglementet". Judar får inte gifta sig med kristna, får inte arbeta som hantverkare, får inte bli riksdagsmän och får till en början bara bo i Stockholm, Göteborg och Norrköping.

1815 finns ungefär 800 judar i Sverige. Judarnas ställning debatteras i riksdagen där de beskylls för att ha vållat dåtidens ekonomiska kris. Därtill blir det i princip invandringsstopp för judar.

1870 får judar fullständiga medborgerliga rättigheter i Sverige.

1938 införs restriktiva invandringsregler i Sverige, vilket bl.a. innebär att judar som flytt från Nazityskland skickas tillbaka.

1951 får Sverige lagen om religionsfrihet, och 1999 bodde ca 18.500 judar i Sverige.

Sverige och rasbiologin

Flera svenskar var ledande inom rasbiologin:

Anatomen och stryografen Anders Retzius (1796-1860) skapade det skallindex (innehållningen i långa skallar och korta skallar) som blev en viktig byggsten inom bl.a. rasbiologin. Han blev en av Sveriges högst ansedda vetenskapsmän och kulturpersonligheter och stipendier i hans namn delas fortfarande ut av Karolinska institutet. Mollns Retzius-byrt står i institutets park och Vetenskapsakademien har präglat Retzius-medaljer.

Sonen professor Gustaf Retzius (1842-1919) blev en av rasbiologins centralgestalter och ledamot av Svenska akademien (1901-19). Han nominerades 23 gånger till Nobelpriset i fysiologi eller medicin. Dessutom var han medlem i praktiskt taget alla betydande vetenskapliga samfund. Hans rasundersökningar mynnade 1909 ut i slutsatsen att den "nordiska" rasen var en naturlig aristokrati utmärkt av nobelhet, höghet, frihetskänsla och heroiska dygder. Andra rastyper var mer lämpade för industriarbete.

Läkaren och forskaren Herman Lundborg (1868-1943), driftig ledare för Statens institut för rasbiologi vid Uppsala universitet 1922-35. Han skrev flera rasistiska böcker som översattes till andra språk och beundrades av samtiden. 1935 blev han hedersdoktor vid Vetenskapsakademien i New York.

Rasbiologiska institutet

Världens första statliga rasbiologiska institut öppnades vid Uppsala universitet 1922 (beslut fattat 1921). Alla politiska partier stod bakom. Syftet var att kartlägga den svenska folkstammen och se till att den inte brottades av sjukdom, förståndshandikappade, rasblandning etc.

1938 bytte institutet namn till Institutionen för medicinsk genetik och blev en del av Uppsala universitet. Det var alltså aktivt i över 35 år.

Institutets verksamhet bidrog av allt att döma till att lagarna som medgav sterilisering av bl.a. rasbiologiska skäl infördes. Åren 1935-

75 var tvångssterilisering lagligt i Sverige. Enligt en statlig utredning steriliserades ca 63 000 människor, varav ca 20 000 under tvång, av bl.a. rasbiologiska skäl.

Nazisterna tvångssteriliserade ungefär 200.000 människor. Med tanke på befolkningsunderlaget låg Sverige långt fram

Richard Wagner (1813-83)

Wagner räknas som en av de mest betydelsefulla klassiska musikererna någonsin. Dels som tonsättare, och dels för sina insatser som förnyare av 1800-talets musikpraxis. Wagner arbetade konsekvent för att äldre tona-rytm- och improvisationsbaserade framförandestilar skulle ersättas med en romantisk/modern "förändligad" musikpraxis. Målsättningen var att införa den nya stilen över hela världen.

Nytänkandet sammanfattades och formulerades av den klassiske musikideologen och musikteoretikern Hugo Riemann (1849-1919), vars tankegångar ligger till grund för hur klassisk musik framförs.

Wagner och judehatet

I Wagners Tyskland (1813-83) var rasbiologi, rashygien, nationalism och judehat stora och brännheta frågor. För media var judehatet en guldkuva: det skrevs mängder av judehatarböcker och tidningarna demoniserade judar på alla tänkbara sätt. Tankegångarna återspeglades även i skolundervisningen och i kyrkan (som ju hade en lång tradition av judehat).

Så att en politiskt intresserad och radikal förnyare som Wagner hakade på tidens strömningar är inte förvånande.

Han använde bl.a. operan för att lansera sina idéer. Det vet vi, eftersom han också var en orfört produktiv och ego-centrisk författare som utförligt redogjorde för sina tankar och ambitioner. Det är faktiskt bara att läsa inna till.

Mot den bakgrunden är det anmärkningsvärt att så många försöker "renta ut" Wagner och hävdar att han "missförstått". För Wagner var uttalande judehatare. Han inte bara smådade judar offentligt i flera av sina skrifter, utan stödde bl.a. de fruktansvärda jedeförföljelserna i öst. Att förneka Wagners judehat är ren revisionism.

Kulturarvet

Sedan 1900-talet har staten alltmer betonat betydelsen av historia och kulturarv. Det beror bl.a. på nationalismen, eftersom ett folks gemensamma historia anses vara nationens grundval, tillsammans med bl.a. språk och religion.

En annan anledning är att historien kunnat kommersialiseras av kulturindustrin. Först av 1800-talsförfattare som Dumas (De tre musketörerna etc.) och Scott (Ivanhoe etc.), senare av bl.a. filmindustrin (Arn-filmerna är ett aktuellt exempel) och turistnäringen. Kultur är ju sedan ett par hundra år en viktig del av västerländsk ekonomi, ett affärsområde som hela tiden dominerats av Europa och Nordamerika.

De senaste åren har dock synen på kulturarvet nyanserats och dess centrala betydelse ifrågasatts. Man har lyft fram negativa aspekter av det lavinartat växande historieintresset. Inte bara för att kostnaderna för

bevarande är enorma och ständigt växande, utan också för att vissa anser att historieintresset bidrar till att skapa avstånd mellan svenskar och människor med utländsk bakgrund (kulturrasism, etnicitets-änkande).

Andra menar att den stora satsningen på bevarande är förödande för nyskapandet, eftersom långt mer satsas på bevarande än på förnyelse.

Hur ska man förhålla sig?

Ett annat problem är att så mycket av det som utgör kulturarvet är tillkommet i en tid när värderingarna var helt annorlunda än i dag.

Hur ska man förhålla sig till musik och litteratur med rasistiska budskap? Frågan gäller inte bara Wagners operor, utan även JS Bachs Johannespassion har ifrågasatts, p.g.a. skildringen av den judiska mobben. Liksom Bizets opera Carmen (zigenska schabloner). Ett annat exempel är musicalen Hair, som anklagats för att cementera rasistiska schabloner av svarta.

Problematiken är illa tydlig inom exempelvis litteratur och utbildande konst. Flera av Shakespeares (1564-1616) skedespel är fyllda av rasistiska fördomar. Bl.a. Köpmannen i Venedig (juden Shylock) och Othello (den svarte Othello). Många gamla måningar visar hur zigenare stjälar, bedrar, ruskar och lönnmördar.

Ofta förbigås den här typen av obehagligheter med tystnad.

I denna produktion presenteras inga nya fakta, utan allt har varit känt bland forskare i decennier. Men när materialet utvärderats har det stått klart att många välutbildade personer är helt ovetande om bakgrunden. Det har senare nämnts att en professor sagt att "jag tycker om XXX, så det här vill jag inte veta". Den typen av revisionism anses på goda grunder helt förkastlig i andra sammanhang. Varför accepteras attityden inom kulturlivet?

Ett annat problem är att det inte är ovanligt att man hävdar att kända verk som Shakespeares pjäser och Wagners operor uppmanar djupa sanningar om människans villkor. Huruvida det blir det om viktig bakgrundsinformation undanhålls?

Är det möjligt att skapa ett mångkulturellt samhälle med plats för människor med olika bakgrund samtidigt som judar, svarta och zigenare/romer framställs som mindre värda på scenen?

Hanteringen av Wagner

Wagners antisemitism och familjen Wagners nära band till Hitler personligen och nazismen har vållat problem för efterkrigstidens statligt finansierade klassiska musikliv. För de senaste decennierna har praktiskt taget alla länder tagit avstånd från rasism och judehat.

Dessutom har uttöjan på den klassiska musikens förmåga att fostra goda och kloka människor bidragit till omfattande statsfinansierade satsningar på just klassisk musik. Ett argument som måste ifrågasättas efter som merparten av den klassiska repertoaren tillkommit i en tid när tro på vit överhöghet var självklar.

Vad gäller Wagner så var det inofficiellt förbjudet att framföra hans musik i Israel under 1900-talet. Nu agerar vissa musiker för att Wagnerförbudet ska hävas. Man förnekar inte hans judehat, men menar att man måste bortse från det eftersom han gjort bra musik. Men motstån-

4. Varför negern fick rytmen i blodet

TID: 34 min

Slaveri

Slaveri har förekommit över hela världen. Här berörs dock bara det euro-amerikanska slavsysteem som grundades på 1400-talet och utvecklades vid 1800-talets slut och som byggde på förslavning av afrikaner.

Hur många som förslavades i detta system vet man inte, men många forskare uppskattar att 10-20 miljoner afrikaner fördes till Amerika. Om man räknar med att en förslavad kvinna födde fyra barn (som automatiskt tillhörde slavägaren) och att många slavfamiljer vistades i Amerika i minst 200 år rörde det sig om hundratals miljoner förslavade människor med afrikanskt ursprung.

Slaveriets ekonomiska betydelse kan inte överskattas. Det möjliggjorde den snabba kolonialiseringen av Nord- och Sydamerika. Och de billiga råvaror som producerades av slavsysteem bidrog till 1800-talets industriella revolution.

Det euro-amerikanska världshandelsväldet hade knappast varit möjligt utan slaveriet.

Sverige

Idag tror man att slaveri var utrett i Skandinavien under Vikingatiden. Systemet kallades bl.a. "tråler" och utvecklades delvis på 1300-talet.

På 1600-talet tog drottning Kristina (1626-89) och Louis de Geer (1587-1652) initiativ till svensk handel med afrikanska slavar. 1650 bildades kolonin Svenska guldkusten i nuvarande Ghana, där flera slavarfäst, bl.a. Carolusborg (efter Karl X Gustav) byggdes. Det blev centrum för skandinavisk slavhandel.

Gustav III (1746-92) gjorde det lagligt för Svenska Västindiska Kompaniet att handla med slavar fr.o.m. 1787. Vid denna tid var slaveriet ifrågasatt från många håll, i synnerhet i Storbritannien. Men Gustav III ville tjäna pengar (han tog personligen 25% av vinsten) och struntade i de moraliska invändningarna. Faktum är att 1788 lovade Gustav III engelsmännen att inte handla med slavar, men han lurade dem. I själva verket stimulerade han svensk slavhandel med bl.a. avgiftsreduktioner.

Svenskarnas slavlagar från denna tid har bevarats (nästan all annan dokumentation har dock märkligt nog försvunnit). Slavarna skulle kuvas med piskning, järn och brännmärkning. Slavägare fick utdela maximalt 29 rapp. Men man tog viss hänsyn: gravida kvinnor fick ligga på marken med en grop under magen när de piskades. Slavar som försökte förvira sig mot vita bestraffades med döden.

De svenska slavlagarna räknas till de mer brutala och mildrades inte.

Det fanns bara ett fåtal afrikanska slavar i själva Sverige, men Sverige bidrog till slavhandeln genom att producera en stor del av de bojor och järn som användes för att kuva slavar.

Slaveriet avskaffas

Slaveriet avskaffades stegvis under 1800-talet:

1772: Storbritannien

1824: Mexiko

1833: Brittiska imperiet

1847: Sverige

1848: Danmark och Frankrike

1855: Rumänien

1865/6: USA

1886: Kuba

1888: Brasilien

På många håll förslavades dock svarta av vita långt in i modern tid, bl.a. i Afrika.

Idag har slavars ättlingar på olika sätt försökt få slavhandlarnationer som England, Holland och Frankrike att be om ursäkt för hanteringen och rest skadeståndskriv, något som dock avvisats.

Rättfärdigandet

Redan från början (1400-talet) var européerna medvetna om det grundläggande moralproblemet: vem har rätt att förslava människor? Europa hade slaveri varit ganska vanligt tidigare, men de olika slavsystemen utvecklades som regel under medeltiden.

Man använde flera strategier för att rättfärdiga hanteringen. Gemensamt för flera var, att svarta ansågs mindervärdiga. Vissa såg svarta som en blandning av djur och människor. Därmed ansåg man sig ha moralisk rätt att förslava dem – det rörde sig ju inte om "riktiga" eller "fullvärdiga" människor.

Andra menade att eftersom amerikaner inte var kristna, var det kristenhetens plikt att sätta dem i gudsfruktigt arbete och skydda dem från avgudatro.

Försöken att rättfärdiga slaveriet bidrog till den systematiska nedvärdering av svarta som fortsatte långt efter slaveriets avskaffande och in i modern tid.

Antik-kulten

Intresset för grekisk-romersk antik brukar lyftas fram som något positivt, som ett tecken på humanistisk utveckling.

Men eftersom antikens stormakter var slavekonomier där människor exploaterades exceptionellt hänsynslöst, många behandlades sämre än djur, måste man ställa sig frågan om inte antikens slavsystem bidrog till att legitimera det europeiska "nyslaveriet". Det inleddes ju på 14/1500-talen (renässansen) och kulminerade under 1700-talet, när den europeiska antikkulten var som starkast (klassicismen, upplysningstiden).

Dessutom var nedvärderingen av svarta utbredd redan under antiken, något som också kan ha spelat en roll, eftersom antiken regelbundet lyftes fram som förebild.

På senare tid har vissa forskare hävdat att systematisk rasism "uppfanns" under grekisk antik. Det kan vara en överdrift, men troligen kommer synen på hur grekisk och romersk antik formellt sett att nyanseras/förändras.

Upplysningstiden (1700-talet) och akademisk rasism

Upplysningstänkare som Kant, Hume, Voltaire, Jefferson och Rousseau anses ha bidragit till att människovärdet höjdes och respekten för individen förstärktes fr.o.m. 1700-talet. Deras idéer brukar sammanfattas under begreppet "naturrätt" d.v.s. att varje individ har ett värde i och med att man är människa.

Men det handlade inte om människors lika värde. Flera upplysningsfilosofer var rasister och såg ner på bl.a. svarta. Somliga, som Voltaire, gav sig även på bl.a. judar, som han ansåg barbariska.

Flera upplysningsmän bidrog till att etablera den akademiska eller vetenskapliga rasismen, som grundades under 1700-talets andra hälft. Den bygger på idén att mänskligt släktet utgörs av olika raser som är olika utvecklade/begåvade. Högst begåvad är den vita rasen. Som regel ansågs den svarta rasen lägst begåvad.

Carl von Linné (1707-1778) var en av de första som delade in människan i raser och tillskrev dem vissa egenskaper (den europeiska rasen var civiliserad och uppfinningsrik; afrikaner avspända och slarviga etc.)

Tänkare som Voltaire (1694-1778) ansåg att svarta tillhörde en annan kategori "variser" än "den vita rasen".

Immanuel Kant (1724-1804) föreläste i antropologi i 25 år och hade stort inflytande. Han hade sin egen rasindelning: den vita rasen var överlägsen jämfört med indier, negrer och amerikanska indianer.

Den akademiska eller vetenskapliga rasismen började alltså inte bland "vanliga" människor, utan hos den vetenskapliga och kulturella eliten.

För att bevisa och/eller förklara rasismen började man bedriva omfattande forskning i allt från arkeologi till frenologi.

Under 1800-talet växte akademisk rasism i omfattning och blev en viktig samhällskraft. Så fortsatte det långt in på 1900-talet. Vetenskaplig rasism användes bl.a. för att motivera apartheid i Sydafrika.

Även i USA bedrevs omfattande rasstudier långt efter andra världskrigets slut. Ett modernt exempel är den storsäljande boken "Bell-kurvan", som anses bevisa att vita är mer begåvade än svarta. Mot den bakgrunden är det inte förvånande att en ganska färsk undersökning visar att 40% av befolkningen i delstaten Alabama vill förbjuda äktenskap mellan vita och svarta.

Sverige var som framgått av föregående avsnitt i flera avseenden ledande inom denna typ av rasism, vilket bl.a. kommit till uttryck i behandlingen av samer och "vandrande" (tattare, zigenare/romer etc.).

I dag talar man allt oftare om en ny variant av vetenskaplig eller akademisk rasism, den så kallade "kulturella" eller "etniska" rasismen. I allmänhet anses araber och svarta vara värst utsatta.

Ku Klux Klan

Ku Klux Klan är samlingsnamn för nordamerikanska terrororganisationer, med säte främst i sydstaterna.

Den ursprungliga klanen bildades i Pulaski, Tennessee, den 24/12 1865 av sydstatsgeneralen Nathan Bedford Forrest och andra krigsveteraner på den förlorande sidan i amerikanska inbördeskriget. Det försökte att med terroråd förhindra moderniseringen av sydstaterna. Organisationen upplöstes dock 1871. Då hade man bl.a. organiserat 4-500 lynchningar.

1915 återupplivades Ku Klux Klan (samma år som filmen Birth of a Nation hade premiär) av metodistpredikanten William Joseph Simmons. Man skulle verka för att den vita rasens överhet skulle bestå. Det medförde bl.a. att man följde svarta, judar, katoliker, kommunister, pacifister och invandrare

Klanen blev snabbt en maktfaktor: år 1924 låg man ha haft 6 miljoner betalande medlemmar. 2006 hade man bara 3.000 medlemmar.

Klanen hade periodvis stort inflytande över politik och rättsväsende, något som bidrog till att man på många håll kunde terrorisera människor utan att åka fast.

Under 1930-talet förlorade klanen i inflytande, och under andra världskriget stödde man öppet nazisterna. På många håll var klanen aktiv fram till 1960-talet slut, när USA fick en lagstiftning som gjorde det lättare att komma åt klanen och dess medlemmar.

Lynchning

Lynchning innebär att en mobb torterar och/eller mördar människor. Ordet kommer från Charles Lynch, en fredsdomare i Virginia vid mitten av 1800-talet, som förespråkade summarisk tortyr och avrättning av såväl vita som svarta som motarbetade slaveriet.

Lynchning var periodvis vanligt i USA n.o.m. 1800-talets mitt fram till 1960-talet. Rekordet inträffade 1873, när 280 svarta mördades i Colfax Louisiana. Mellan 1880-1951 lynchades minst 3 437 svarta och 1 293 vita. Ku klux Klan var ofta inblandad.

Lynchningarna av svarta innebar ofta utdragen tortyr och hängning eller bålbränning. Av de vita som lynchades var merparten judar och invandrare från Sydeuropa.

Under häxprocesserna i Sverige dödades ungefär 300 människor, främst perioden 1668-76. De halshöggs dock innan de brändes. I 1900-talets USA brändes en ohygglig mängd människor levande på bål.

Uppslagsböcker

Uppslagsböcker som Nordisk Familjebok är en viktig källa till kunskap om vilka värderingar som varit förhärskande vid olika tillfällen. Titeln "neger" är inte unik, utan liknande texter finns i alla uppslagsböcker från denna tid. Synen på negrer som själlösa och efterblivna var allmänt vedertagen.

Så här beskrevs t.ex. zigenare/romer i Bonniers Konversationslexikon 1948: "Z. äro av medellängd och ha vanl. brungul el. olivfärgad hudfärg,

svart strävt hår och mörkbruna ögon. Deras skönhet som i allm. är av mycket flyktig art har starkt överdrivits. Z. visa en utpräglad parasitkaraktär och en naturlig obenägenhet för hårt eller regelbundet arbete. Försörjningen har huvudsakligen vilat på kvinnornas... Z:s främsta förvärvsgrenar äro stöld, tiggeri och spådoms- och trollkonster... Z. ha en medfödd musikalisk och rytmisk begåvning”.

Nya musikvärderingar

Under 1800-talet skedde många stora omvälvningar i musikvärlden, bl.a. i och med den klassiska musikens framväxt. Medelklassen blev den dominerande samhällsklassen, och deras musik var vad som idag kallas klassisk musik.

Till nyheterna hörde synen på musik som ”konst” i mer modern bemärkelse. För att etablera det nya synsättet hade man stor hjälp av estetiken, konstens filosofi, som skapades av Baumgarten 1735.

Tidigare hade musik oftast uppfattats som underhållning och/eller en självklar del av Guds skapelse. I och med estetikens genomslag sattes musik in i stora filosofiska system och tillskrevs en rad moraliska, intellektuella etc. kvaliteter.

De nya estetisk-filosofiska synsätten på musik fick stort genomslag under 1800-talet. Många megar att konst och musik kom att ersätta religion. Detta skedde samtidigt som akademisk rasism fick allt större betydelse, och det förealler troligt att det finns samband mellan tron på vit överlägsenhet i största allmänhet och på konst/kulturområdet i synnerhet.

1800-talets nya musik och dess ideologi är vad som idag brukar kallas klassisk musik. Man tänkte ungefär så här:

- Klassisk musik är konstnärlig i idealistisk mening. D.v.s. klassisk musik är inte ”bara musik”, utan anses ha en andlig dimension.
- Allvarlig och svårlyssnad musik ger mer värdefulla upplevelser än glad och lättlyssnad musik.
- Konstnärlig musik kan bara skapas av vita manliga genier. De har en särskild oförklarlig gåva. Musiker utan denna gåva sågs som simpla hantverkare (hit hördes kvinnor och icke-vita musiker).
- Klassisk musik är noterad och genomtänkt.
- Klassisk musik är nyttigare än annan musik. Man blir dygdig, lojal, intelligent och god av klassisk musik.

Rytmisk negermusik

Det som bärrade kallas rytmisk negermusik, jazz etc. på 1900-talet sågs som motsatsen till vit klassisk musik.

Typiskt för negermusiken var att den inte nödvändigtvis var noterad och drevs framåt av motorisk rytm. Musikerna improviserade som regel och den ansågs enkel och banal, i avsaknad av intellektuella och andliga dimensioner.

I värsta fall kunde den vara direkt omoralisk, i och med att den kunde stimulera till sex och rasblandning. Den kunde också vara farlig på så sätt att om man lyssnar för mycket på den så riskerar man att bli dum i

huvudet (fördummande). D.v.s. att den vita rasen kan fördummas om den lyssnar på rytmisk musik.

Detta återspeglar med all önskvärd tydlighet de värde ringar som präglar negerartikeln i Nordisk familjebok: svarta är barnsliga, dumma och outvecklade. Dom saknar moral och andlighet. Änt så kan dom inte skapa äkta konst. En underlägesen ras helt enkelt.

Svensk musikpolitik

I och 1974 års kulturpolitik fick Sverige en genomtänkt statlig kulturpolitik. Fram till dess hanterades kulturpolitiken ofta av institutioner, intresseorganisationer (inte minst Musikaliska akademien) och bildningsförbund knutna till politiska partier.

Smakströman var från första början ett huvudmål för svensk kultur- och musikpolitik. En känd förespråkare för detta var Ellen Key (1849-1926). Som många andra utgick hon från Spencers (socialdarwinismens) grundtankar. D.v.s. hon ansåg att det fanns en "naturlig ordning" och att människan ständigt ska sträva "uppåt" i denna, tankegångar som prägnade arbetarrörelsens kulturpolitik under hela 1900-talet.

Målet var att arbetarna skulle ta till sig 1800-talets borgerliga medelklasskultur. På musikområdet innebar det att man skulle lyssna på klassisk musik.

Ordet smakföstran kom ur bruk på 1960-talet eftersom de luktar arrogans och översittaren. Men målsättningen förändrades inte: att få folk att lyssna på i första hand (vit) klassisk musik.

Statlig radio och TV blev viktiga verktyg för att förarvit klassisk musik till massorna. Fram till 1957 ansågs folkbildning/smakföstran vara radions allra viktigaste uppdrag, viktigare än att förmedla nyheter.

Så småningom fick P2 (Musikradion) till uppgift att realisera denna målsättning på musikens område, och i decennier har man verkat för att sprida i första hand klassisk musik över landet. Enligt den egna statistiken har man nått 1-3% av befolkningen (felmarginalen är dock stor vid så låga tal).

Fienden

Den s.k. kulturmusiken hade länge en klart definierad fiende: rytmisk och improvisationsbaserad musik, i synnerhet negermusik. Tankegångarna kan sammanfattas så här.

Högt (den vita rasen)	Lågt (den svarta rasen)
Intelligent	Ointelligent
Intellektuell Skrivbordsjobb	Fysisk Kroppsarbete
Det skrivna	Det improviserade
Upphöjelse, sitta still, andlighet	Glädje, rörelse, sex
Hög moralisk nivå	Låg moralisk nivå
Opera, teater, böcker Kultur	Film, dans, berättelser Underhållning

Det vita kulturetablissemanget (svarta och invandrare var ytterst

sällsynta i dessa kretsar) ville att arbetarna skulle höja sig från det låga genom att tillägna sig den överlägsna vita medelklasskulturen.

Fram till 1950/60-talen talade man ofta klarspråk, men sedan dess har formuleringarna blivit försiktigare. Numera talar man stället om "kommercialisering", "populism", "banalisering" etc.

Men andemeningen verkar vara densamma. Det återspeglas bl.a. i att man fortfarande nästan uteslutande satsar på symfoniorkestrar, opera etc. Uppskattningar visar att mer än 95% av de statliga musikerpengarna går till noterad klassisk musik. Merparten av högskolornas musikerutbildningsplatser är reserverade för klassiska musiker, liksom stipendier etc. "Klassiska" tonsättare får i ögre STIM-ersättning än andra o.s.v.

Om man accepterar påståendet att musik och musikliv alltid återspeglar samhället — vad säger detta om vårt samhälle?

Kommersiell musik

Begreppet "kommersiell" används ofta felaktigt. Ordet betyder enligt akademiens ordlista "handel", och att kommercialisera musik innebär egentligen att erbjuda den på en marknad. I.ex. när man säljer CD-skivor eller tar inträde till en konsert.

Ordet "kommersialism" betyder överdrivet vinstintresse, och ofta är det nog det man menar med begreppet "kommersiell musik".

Men vad är ett överdrivet vinstintresse? Var det när Beethoven försökte sälja samma musik till flera förlag? Eller är det när en solist kräver en halv miljon i gage för en konsert? Eller när man säljer beändade stråkinstrumenten för tiotals miljoner kronor?

Det är svårt att se någon principiell skillnad mellan olika musikgenrer vad gäller vinstintresset. Några exempel:

- En dirigent vid en svensk orkester tjänar ofta 3-4 gånger mer än statsministern — bådas löner betalas med skattpengar.
- En operabiljett (Stockholm) subventioneras med nästan 2.000:-.
- Undersökningar visar att klassiska musiker har mycket högre snittinkomst än andra musiker. Man har dessutom bättre arbetsvillkor, lagstadgad semester, ofta fast anställning etc. Dessutom har klassiska musiker tillgång till ett betydande stipendiesystem.

De klassiska musikernas särställning beror på att mer än 95% av de statliga och kommunala musikerpengarna går till klassiska musiker.

Mozarteffekten

Med "Mozarteffekten" avses påståendet att man blir intelligentare om man lyssnar på klassisk musik i allmänhet, och första satsen ur Mozarts Kirchen 448 (D-dur) i synnerhet. "Beviset" utgjordes av ett experiment som gjordes 1993, men som delvis byggde på bl.a. franska undersökningar.

Mytheten om Mozarteffekten blev startskott för en störtflod av mer eller mindre seriös forskning. Och sedan dess har journalister okritiskt spridit uppgifter om den klassiska musikens undergörande effekter på löpande band.

För att komma till rätta med mytologin om klassisk musik har på senare

tid samtliga forskningsresultat på senare tid sammanställts och analyserats av seriösa forskarlag, bl.a. i Tyskland och USA.

Enligt dessa är Mozarteffekten en medial myt. Det finns inga belägg för att man blir intelligentare av att lyssna på musik över huvud taget, vare sig av Mozart eller någon annan. Huruvida man blir smartare av att spela och sjunga återstår att bevisa.

Däremot har man konstaterat att Mozarteffekten en bra affärsidé. "The Mozart-effect" är numera ett registrerat varumärke som omsätter gigantiska belopp.

Dessutom har bl.a. sociologer tittat på fenomenet. Flera har man påpekat att påståendet om Mozarteffekten kom ungefär samtidigt som den i USA mycket uppmärksammade boken "Bellkurvan", som vill bevisa att vita är intelligentare än svarta (en av författarna var professor på Harvard). Forskare menar att det på fortfarande finns en oerhörd rädsla bland vita amerikaner för att rasblandning ska medföra den vita rasens förfall, varför man välkomnar allt "forskningresultat" som anses tala för rasåtskillnad etc (en modern form av vetenskaplig rasism). Alltså.

Färskare undersökningar i bl.a. Alabama (år 2000) visar att forskarna har fog för sina påståenden: 41% ville inte ta bort den lagparagraf som gör rasblandning olaglig (<http://archives.cnn.com/2000/ALLPOLITICS/stories/11/07/alabama.interracial/>).

DEMO! DEMO! DEMO! DEMO! DEMO! DEMO! DEMO! DEMO!
Får ej skrivas ut eller användas i undervisning!
DEMO! DEMO! DEMO! DEMO! DEMO! DEMO! DEMO! DEMO!
Får ej skrivas ut eller användas i undervisning!
DEMO! DEMO! DEMO! DEMO! DEMO! DEMO! DEMO! DEMO!
Får ej skrivas ut eller användas i undervisning!

Bilaga 1: ORDLISTA

Abrahamitiska religioner: judendom, kristendom och islam kallas abrahamitiska, eftersom deras profeter/grundare (Moses; Jesus; Muhammed) anses vara ättlingar till patriarken Abraham. Religionerna kommer från Mellanöstern, är monoteistiska (man tror på en enda Gud) och besläktade. Dessutom är Jerusalem i nuvarande Israel helig stad för de tre religionerna, varför många anser att staden bör styras av FN.

Antisemitism: används idag som synonym till judehat. Men det bygger på en missuppfattning. Semiter är alla de som talar semitiska språk, och arabiska är det i särklass största semitiska språket.

Antiziganism: hat mot och diskriminering av romer.

Arab: avsåg från början människor som bor i arabiska områden (Mellanöstern). Idag menas i första hand människor som talar arabiska, det största semitiska språket. Islam är den vanligaste religionen; ca 10% (170 miljoner) av araberna är kristna.

Arisk ras: människor från Nordenropa/Skandinavien som p.g.a. rasrenhet, goda gener och en aktiv livsstil är den överlägsna rasen, enligt en populärasteori från 1800-talet som bl.a. nazisterna byggde på.

Diskriminering: orättvis särbehandling.

DNA: förkortning av deoxiribonukleinsyra. Det kemiska ämne som bär den genetiska informationen (genomot) i alla kända organismer (med undantag för RNA-virus).

Etnicitet/etnisk: av grekiska ethnos = "folk". (Identifikation med en) folkgrupp.

Eugenik: av grekiska "god ras". Läran om förbättring av människans egenskaper.

Gener: arvsanlagen.

Genetik: ärftlighetslära. Del av biologi.

Genomet: arvsmassan. Den genetiska informationen.

Hierarki: rangordning.

Islam: religion grundad av profeten Muhammed (ca 570–

632) vid 600-talets början. Människor som tror på Islam kallas muslimer. Islam är världens näst största religion (efter kristendomen) med ca 1,7 miljarder anhängare (23% av jordens befolkning).

Judar/judendom: en etnisk-religiös grupp, eftersom judendomens heliga skrifter beskriver judar mer som en nation än som anhängare av en trosuppfattning. Anhängarna kallas judar. Det finns ca 14 miljoner judar, varav ca 6 miljoner bor i Israel.

Konvention: överenskommelse; vedertagen uppfattning.

Legitima: berättigande, ge någon rätt att etc.

Lobotomi: att skära av nervbanor från pannloben till djupare liggande regioner i hjärnan som är centrum för känslolivet. Många patienter blev helt apatiska.

Nation: från latinets natio = "födelse, avkomma, ras, stam, folk". En nation är en grupp människor som skiljer sig från andra genom gemensamma kulturdrag, där språket är den viktigaste särskiljande faktorn. Finns i ett avgränsat geografiskt område.

Ras: individer inom en djurart med vissa gemensamma ärftliga egenskaper.

Romer (romani; roma) utvandrade från nuvarande Rajasthan i norra Indien och kom till Istanbul via Sidenvägen omkring år 1100. Det äldsta säkra belegget för romer i Europa är 1322. Till Sverige kom romer 1512. Här behandlas romerna som en enhetlig grupp, men i själva verket finns det många romska grupperingar.

Sidenvägen: ett nätverk av handelsvägar mellan Europa och Kina via Centralasien som använts sedan 200-talet f.Kr, när siden var en viktig handelsvara. Hade stor betydelse för bl.a. Musiklivet eftersom kommunikationen ledde till ett ständigt utbyte. T.ex. kom troligen stråkinstrument, som skapades i Centralasien på 800-talet, till Europa via Sidenvägen och Istanbul.

Statmusik: musik som prioriteras och finansieras av staten.

Xenofobi: främlingsfientlighet.

Får ej skrivas ut eller användas i undervisning!

Bilaga 2: KÄLLOR (urval)

Aster, Misha [2010]
 The Reich's Orchestra
 ISBN 9780285638938

Benestad, Finn
 Musik och tanke [1978]
 ISBN 91-29-50581

Bethencourt, Francisco [2013]
 Racisms – from the crusades to the twentieth century
 ISBN 9780691155265

Bruér, Jan
 Svensk Jazzhistoria Volym 1 [1998] textbilaga till
 Caprice 22037

Burke, Peter
 Vad är kulturhistoria [2007]
 ISBN 978-91-7139-763-8

Carr, Jonathan [2007]
 The Wagner Clan
 ISBN 9780571207909

Everett, Susanne
 History of Slavery [2006]
 ISBN 978-1-55521-768-6

Forssell, Grafström/Sandberg [1827–35]
 Ett år i Sverige
 Projekt Runeberg (<http://runeberg.org/etta/sverige/>),
 utgåvan från 1864

Frängsmyr, Tore
 Svensk idénhistoria – Bildning och intensitet under
 tusen år [2000]
 ISBN 91-27-08105-2

Grove Music Online [2015]
 Hagerman, Maja
 Det rena landet [2006]
 ISBN 13: 978-91-518-4503-6

Hägg, Göran
 Svenskhetens historia [2005]
 ISBN 91-46-20357-5

Höjer, Henrik [2011]
 De undflyende romerna. Artikel i Forskning & Fram-
 steg 2011:3.
<http://fof.se/tidning/2011/3/de-undflyende-romerna>

Klingfors, Gunno
 retro.nu Liber [2003]
 ISBN 47-05152-3

Kohler, Joachim
 Wagner's Hitler: The Prophet and His Disciple [2001]
 ISBN 0-7456-2710-2

Kohler/Spencer
 Richard Wagner: The Last of the Titans [2004]
 ISBN 978-0300104226

Lee, M Owen
 Wagner: The Terrible Man and His Truthful Art [1999]
 ISBN 0-8020-8291-2

Livi Bacci, Massimo [2000]
 The population of Europe
 ISBN 06312188-5

Lindmark, Lennart [2007]
 Allt som kan mätas är inte vetenskap – en populärhis-
 torisk skrift om Rasbiologiska institutet
 ISBN 16535332

MacLean, Nancy K.
 Behind the Mask of Chivalry: The Making of ... Ku
 Klux Klan [1995]
 ISBN 978-0195082365

Malik, Kenan
 The Meaning of Race [1996]
 ISBN 0-353-62858-6

Millington/Spencer [1992]
 Wagner in Performance
 ISBN 0 300 05718 0

Nordisk Familjebok, Uggleupplagan [1904-26]

Riemann, Hugo
 Musikalische Dynamik und Agogik [1884]

Roberts, J.M.
 Modern history from the european age to the new
 global era [2007]
 ISBN 978-1-8-4483-452-5

Sassoon, Donald
 The Culture of the Europeans [2006]
 ISBN 13 978-0-00255819-2

Sundgren, Per
 Smakfostran – en attityd i folkbildning och kulturliv
 Lychnos 2002 sid 138-175
 ISBN 91-95286-508

Wagner, Richard [1850]
 Judendomen i musiken (svensk översättning av
 Schmidt-Lagerholm 2012)
 ISBN 9789157805966

Får ej skrivas ut eller användas i undervisning!